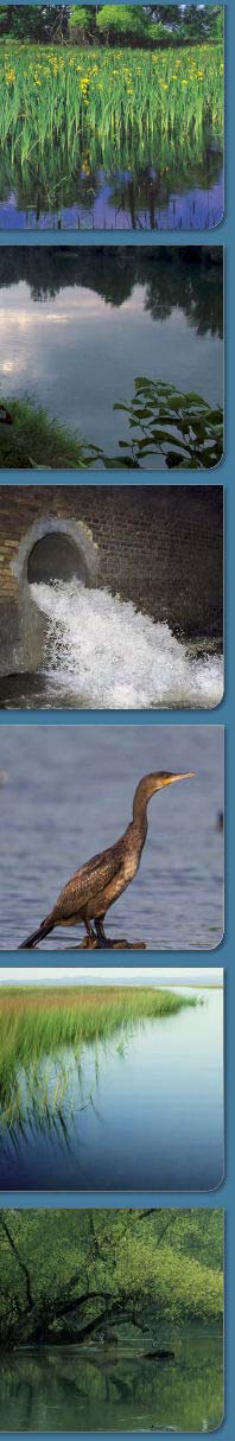

Védett természeti területekkel kapcsolatos általános szempontok az intézkedések tervezéséhez

Szakmai Fórum 2009. szeptember 8.

László Tibor (ÖKO Zrt.)

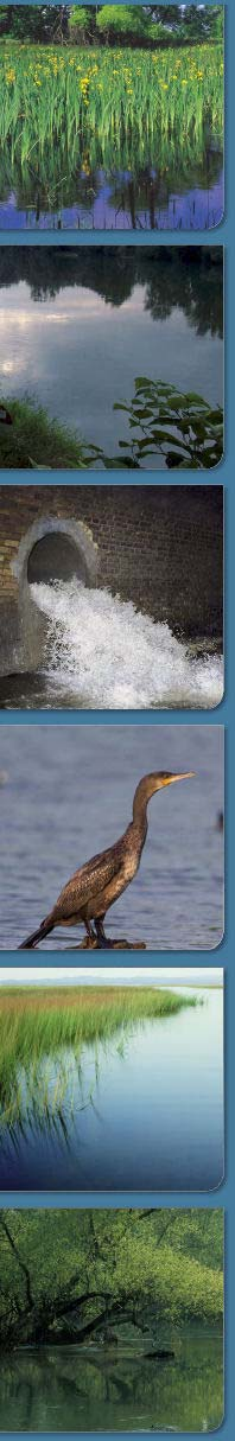

A Nemzeti Park Igazgatóságok részvétele vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésben (VGT)

Jelmagyarázat

- NP Igazgatóságok
- ÖKO ZRt
- Területi tervezők

védett természeti területek térképezése

- **védett természeti területek térképeinek ellenőrzése**
- **alap- és háttérinformációk rögzítése**
- **víztestek által a védett területeken okozott problémák táblázatokban való jelzése**
- **víztestek állapotával kapcsolatos fontos természetvédelmi problémák rövid megfogalmazása és az elvárások rögzítése**

A feldolgozást segítő térképállományok és táblázatok átadása

Az eredmények feldolgozása és egyeztetése

VGT részvízgyűjtők természetvédelmi szempontú tervezői javaslatok

természetvédelmi szempontú intézkedések

- **javaslat a víztestek állapota miatt kedvezőtlen állapotú védett területek állapotának javításához szükséges speciális VKI szempontú- természetvédelmi intézkedésekre**

NP javaslatok részvízgyűjtők szerinti tervezői egyezetése

VGT és integrált intézkedési csomagok

VG Tervek és intézkedések véleményezése

- **a terv természetvédelmi szempontú intézkedéstípusai elegendőek-e és megfelelőek-e a vizek állapotától jelentősen befolyásolt élőhelyek állapotának javulásához**
- **a terv intézkedéstípusai elegendőek-e, megfelelőek-e a vizek állapotától jelentősen befolyásolt élőhelyek állapotának javulásához**
- **módosítási javaslatok az intézkedési csomagok tv-i szempontú megfelelőségéhez**

VGT integrált intézkedési csomagok egyeztetett változata

Koordináció és közreműködés a tervezési folyamatban

A Nemzeti Park Igazgatóságok részvétele vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésben (VGT)

Vizsgálat célterülete a folyó és tó víztestek esetében a víztől függő tv-i problémák azonosítása, majd intézkedések közös megfogalmazása

Módszer

>> **Térkép** (érintettség)

- Országosan védett természeti területek (NP,TK,TT) Natura 2000 különleges és kiemelt jelentőségű természet-megőrzési és madárvédelmi területek, Ramsari területek, <u>országos ökológiai hálózat</u> (OTRT), Holtágak
- *Védelemre tervezett terület, Ex-lege védett láp és szikes tó*

>> **Kérdőív** (válasz az előre megadott egyszerű válaszok alapján)

- Szakmai alapinformációk rendelkezésre állása
  (*természeti alapállapot-felmérése vagy jelentős területi kiterjedéssel bíró ökológiai/ élőhelyi/ cönológiai stb. felmérés ~40%+~20%, kezelési terv rendelkezésre állása ~50% +~20%, fenntartási terv a Natura 2000 különleges és kiemelt jelentőségű természet-megőrzési és madárvédelmi területeken ~5%+~2%)*
- Problémajelzés és azonosítás kérdések mellé fűzhető problémajelzés alapján
  Natura 2000 jelölő élőhely és/vagy faj érintettsége?~60+50%, ~40+70%,
  Ökológiai vízkészlet igénybevételét korlátozza-e más vízkivétel?~18%
  A folyó/tó által érintett természeti terület ökológiai állapotát kedvezőtlenül befolyásoló
  felszíni vízkivétel ? ~18%
  vízszennyezés ? ~35%
  vízminőség ? ~25%
  mederállapot ? ~60%
  területhasználat ? ~45%
  Az éghajlatváltozás kedvezőtlen hatásai megállapíthatóak-e a folyó/tó által érintett természeti terület ökológiai állapotában ? ~70% valószínűsíti
  VKI védett terület van-e a területen („vizes” Natura 2000 terület)?
  Felszín alatti víztől függő ökoszisztémák vannak-e a területen? 45% de Tisza vgy 75%
  Inváziós fajok vannak –e a területen (víztestben)? ~65%

>> **Intézkedési javaslatok a kiemelten fontos károsodott élőhelyekre**

védett természeti területen haladó VKI vízfolyások

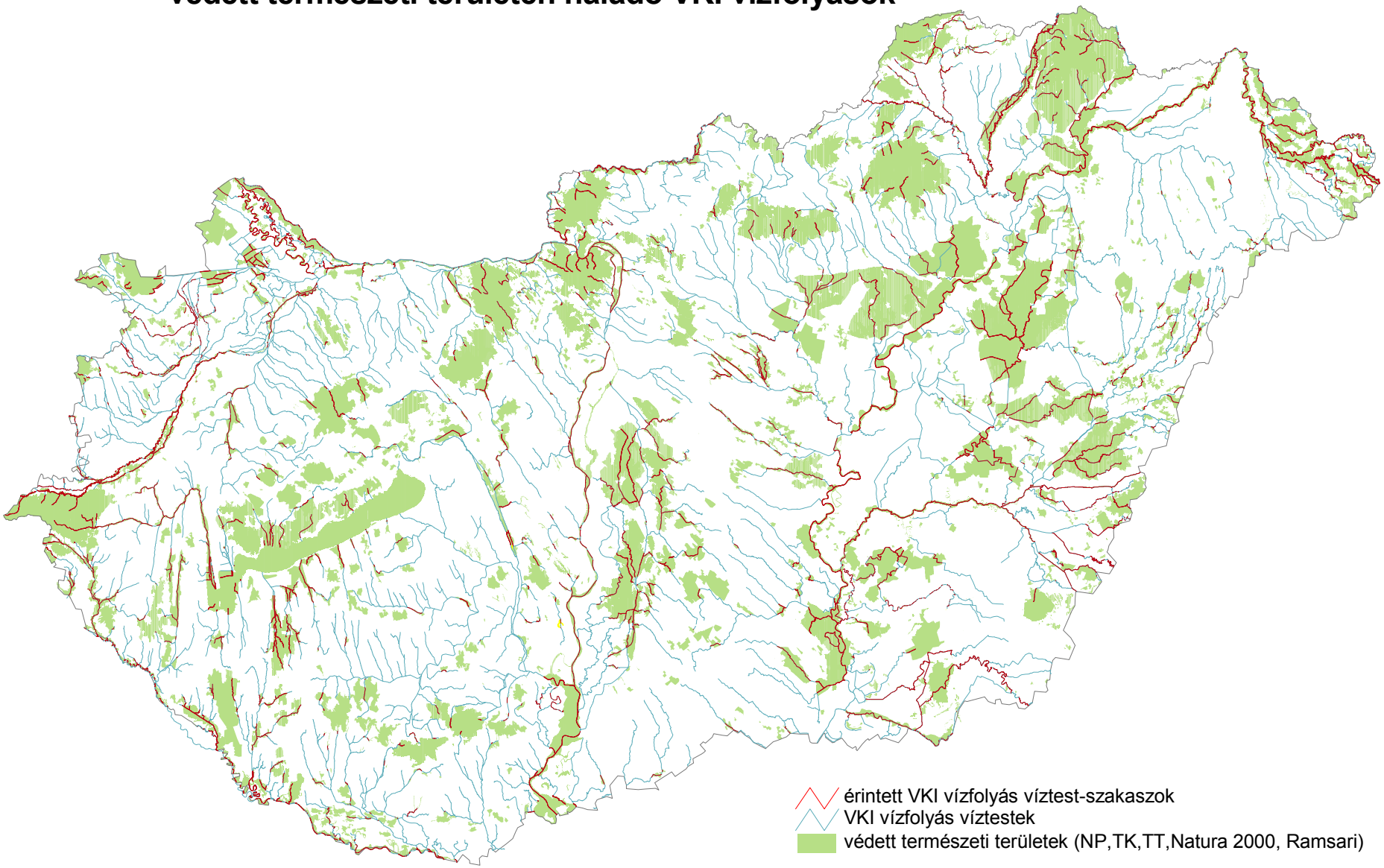

Védett természeti területeket nem érintő VKI vízfolyások

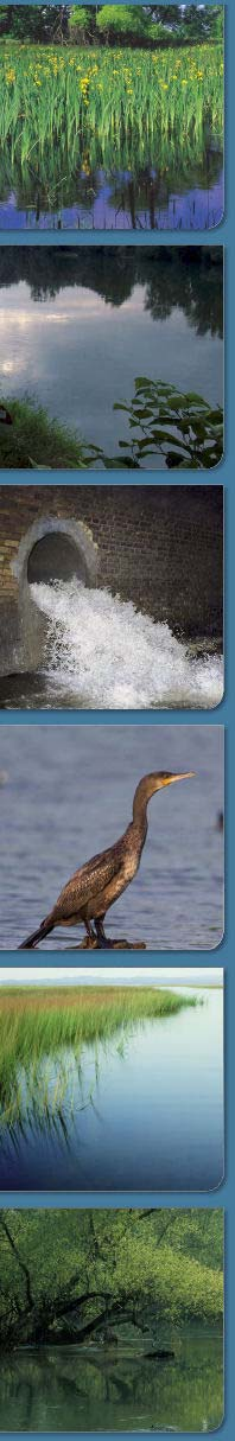

A felmérés általánosítható tapasztalatai

- Hiányzó megalapozó felmérések és vizsgálatok (szakmai információhiány minden szakterületen)
- Kevés idő (a feladatok összetettsége és egyeztetése hosszabb tervezési időszakot igényel)
- Jelentős egyeztetési igény (sok szakterület konstruktív párbeszédének kialakulása szükséges)
- A „vizes” és „természetvédő” eltérő szemléleti megközelítés (a prioritások tisztázásával jól közelíthetők az álláspontok)

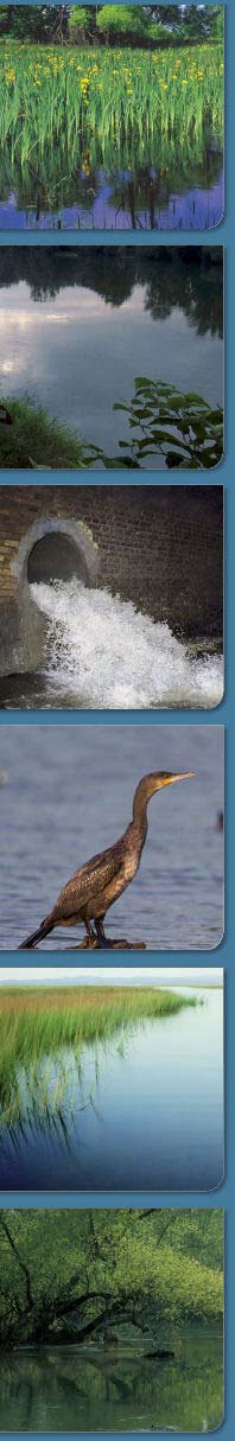

Főbb szempontok az intézkedések tervezésében

- Vízkészletekkel való gazdálkodás
  - A lehető legkevesebbet használni (vízhasználatok csökkentése és ellenőrzése)
  - Amikor van víz visszatartani, amikor nincs azt hasznosítani (pl. belvíz kontra aszály a területhasználatok függvényében, belvízrendszerek felülvizsgálata)
  - Közelítés a természetes állapotok/folyamatok felé (fenntarthatóság)
  - A felszín alatti készletek visszapótlódásának elősegítése
  - „Túlzott” csatornázottságú területek működtetésének megváltoztatása (szakaszolás, visszaduzzasztás)
- Klímaváltozás
  - Várhatóan csökkenő készletek
  - Szélsőségek valószínűsége nő (aszály, árvíz)
  - Növekvő átlaghőmérséklet, növekvő vízigény
  - Felkészülés és alkalmazkodás

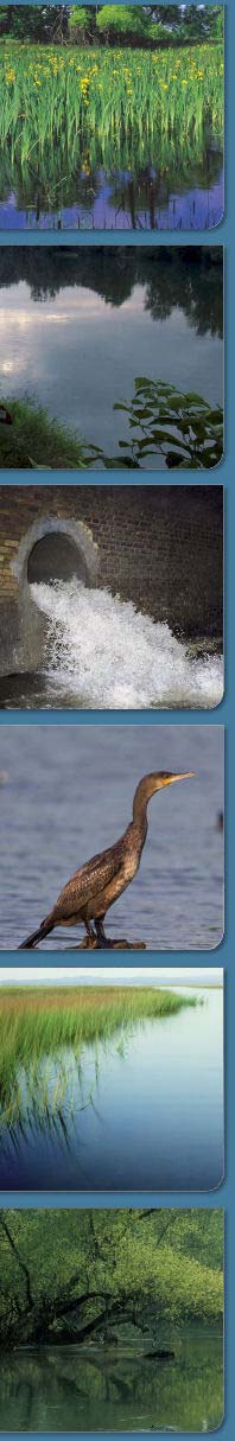

Főbb szempontok az intézkedések tervezésében

- Az ökológiai vízmennyiségek biztosításának prioritása a védett természeti értékek fennmaradása érdekében
  - Szakmai, módszertani és jogszabályi hiányosságok
  - A VGT-ben és az engedélyekben is rögzíteni a szabad mennyiségeket
  - A szükséges mennyiségek sokszor már térségi léptékekben sem biztosíthatók
- Medermorfológia
  - Korábbi mederszabályozások természetvédelmi következményei (medrek bevágódása, lemélyülése, kanyarulatok átvágása)
  - Folyók hosszirányú átjárhatósága (megkerülő csatornák preferálása, hallépcsők felülvizsgálata)
  - Duzzasztás (részletes vizsgálatok és prioritások rögzítése esetén)
  - Hajózhatóság (részletes vizsgálatok és prioritások rögzítése esetén)

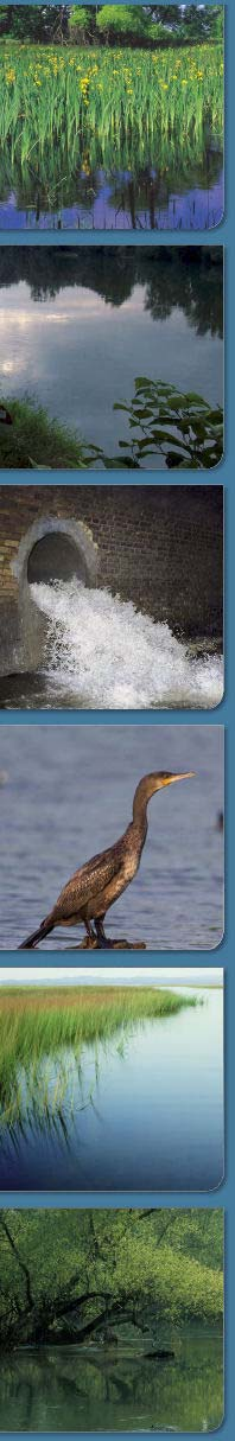

Főbb szempontok az intézkedések tervezésében

- Művelési ág váltás
  - Racionális földhasználat (hullámterek, „vizes” védett területek környezetében)
  - Agrártámogatási rendszer átalakítása (mi fenntartható, minek mennyi a valós társadalmi költsége és haszna)
- Víztestek parti sávjának védelme
  - Kisvízfolyásokon kísérő természetes faállományok legyenek
  - Nagyobb folyók „galériaerdei” megtartása
  - A parti sávok vízvédelmi célú kezelése természetvédelmi szempontok figyelembe vételével
- Szikes tavak
  - Egyedi európai értékek
  - Jelentősen függnek a sekély felszín alatti vizektől és a csapadéktól
  - Vízpótlásuk saját vízgyűjtőről történjen

Főbb szempontok az intézkedések tervezésében

- Holtágak
  - Ma már nem születnek holtágak, unikális értékek
  - Hullámtéri holtágak külön nyilvántartást igényelnek (sok tó jellegű de folyó víztestként nyilvántartott)
  - Többnyire önálló intézkedést igényelnek
  - A mentett oldali holtágak vízpótlása megoldandó
- Invazív fajok
  - A nem megfelelő területhasználat és az élőhelyek kiszáradása miatt mindenhol jellemző
  - Különösen a folyók árterein, és a vízfolyások parti sávjában
- Vízjogi üzemeltetési engedélyek felülvizsgálata
  - „Új” védett területeken „régi” engedélyek (mederfenntartás, vízkormányzás, vízkivételek stb.) szerint történik az üzemeltetés, mely gyakran megakadályozza a védett területek és a víztestek jó ökológiai állapotának fenntartását
  - A vízkészletek térségi léptékű vízkormányzásának felülvizsgálata indokolt (készlet- és prioritásváltozások)

- IP15: KÁROSODOTT ÉLŐHELYEKKEL ÉS VÉDETT TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS EGYEDI INTÉZKEDÉSEK
- **Intézkedési elemek**
- **VT1: Élőhelyek feltárása, kezelési tervek készítése**
  Célja, hogy a védett természeti területeken belül a vizektől függő élőhelyek feltárása hozzájáruljon ezek hatékony védelméhez. Meghatározhatók legyenek a szükséges további intézkedések, és ezek bekerüljenek a kezelési tervekbe.
- **VT2: Felszín alatti vízhasználatok lokális korlátozása (megszüntetése), vagy vízpótlás károsodott felszín alatti vizektől függő ökoszisztémák rehabilitációja érdekében**
  Célja a felszín alatti vizektől függő ökoszisztémák állapotának megőrzése vagy javítása a közeli, felszín alatti vizeket érintő vízhasználatok módosításával, korlátozásával. Szükség esetén – főként természetvédelmi érdekből – vízpótlás is lehetséges.
- **VT3: Felszíni vízhasználatok megszüntetése, átalakítása; vízpótlás és egyéb speciális intézkedések az élőhelyek védelme, illetve rehabilitációja érdekében**
  Célja a felszíni vizektől függő élőhelyek állapotának megőrzése vagy javítása a felszíni vízhasználatok (vízkivételek, vízátvezetések, vízszintszabályozás) módosításával, korlátozásával. Szükség esetén – főként természetvédelmi érdekből – vízpótlás is lehetséges.
- **VT4: Mentett oldali holtágak és mélyárterek élőhelyeinek vízellátása**
  Célja a töltésekkel elzárt mentett oldali holtágak vízellátottságának, „frissvíz igényének” és a mélyárterek rendszeres elárasztásának (sekély vízborítás – nem azonos a vésztározással) biztosítása, rendszeres (a középvíznél nagyobb vízállások esetén megvalósítható) kivezetésekkel.
- **VT4a: Mellékágak és hullámtéri holtágak vízpótlása**
  Célja a középvízszint csökkenése – általában a meder süllyedése – miatt rossz vízellátottságú, a főmederhez közvetlenül kapcsolódó mellékágak, vagy a hullámtéri holtágak vízpótlása. Kompenzáló intézkedésről van szó, reálisan duzzasztással vagy mederszűkítéssel oldható meg a szükséges vízszintemelés.
- **VT5: Állóvizek vízpótlása, illetve vízszintszabályozása ökológiai és vízminőségvédelmi céllal**
  Célja a rossz vízellátottságú sekély tavak vízpótlása felszíni vízből, a megfelelő vízszintek, illetve vízszintingadozás biztosítása. Kompenzáló intézkedésekről van szó. A vízszintszabályozás általában műtárgyakkal megoldható, a vízpótlás alapozó vizsgálatokat igényel, feltételei vannak (ld. FE1 intézkedés).